

Brian Degn Mårtensson, phd. fellow, Niels Jakob Pasgaard, lektor, Peter Kemp, professor, Lene Tanggaard, professor, Christian Egander Skov, post.doc., Mikael Busch, lektor, Thomas Aastrup Rømer, lektor:

Til forsvar for frihed, kultur og oplysning!

Hvis man skal tro den kampagne, som dagbladet *Politiken* har kørt – og som sidenhen har bredt sig til medier som *Jyllands-Posten* og *Altinget* –, er store dele af skole- og uddannelsesverdenen stærkt utilfredse med undervisningsminister Merete Riisager. I de angivne medier kunne man for noget tid siden læse, at der på Christiansborg og blandt praktikere er mange kritiske røster, der simpelthen har fået nok af ministerens virke. Den seneste kritik går især på Riisagers stil, men bør ses i relation til en meget negativ vinkling af også det politiske indhold, som især *Politiken* har praktiseret fra den dag, hun tiltrådte posten.

Konkret har Riisager igangsat en dannelsesdebat, startende ved sidste års Sorø-møde, og siden fulgt op med utallige oplæg og interviews, hvor hun taler varmt om undervisning og kundskaber – og ikke om indholdstom læring og fremtidens kompetencebehov, som det har været tilfældet med flere af hendes forgængere. Dernæst har hun – i henhold til Folkeskoleloven – iværksat en række forsøg med kortere skoledage, som indtil videre ser meget lovende ud. Dertil har hun nedsat en arbejdsgruppe bestående af et bredt udvalg af forskere og praktikere, der netop har afsluttet en kulegravning af folkeskolereformens iboende læringsmålstyring, som allerede inden dens indførelse har været kritiseret af en lang række danske og udenlandske forskere. Dette arbejde har der været bred støtte til i Folketinget, og det har efter de flestes mening været helt nødvendigt. Tilsvarende har landets lærere bakket op. Endvidere har Riisager styrket opfølgningen på overholdelsen af Friskolelovens bestemmelser, sat fokus på kundskaber og faglighed i gymnasiet, samt bidraget til en bredere og mere konstruktiv og kvalificeret national debat om skole og uddannelse.

Som mangeårige iagttagere af skole- og uddannelsespolitik er vi ikke i tvivl om, at Merete Riisager i fagkredse er den mest afholdte og mest respekterede undervisningsminister i nyere tid. Dels er hun universitetsuddannet i pædagogik, dels har hun i praksis vist, at hun har fingeren på pulsen. Da hun sad i opposition var hun den, der klarest så, hvilken skade, der blev påført skole- og uddannelsessystemet med det, man i dag kalder reformlinjen (dækkende en række uddannelsestiltag fra 2005-2016). Efterfølgende har hun som minister forsøgt at rette op på tingene med respekt for de politiske forlig. Der er ingen tvivl om, at Riisager gerne så eksempelvis hele skolereformen omgjort, men hun ved, at hun ikke kan gøre dette uden en enig forligskreds. Derfor forsøger hun at finde løsninger med de midler, hun nu har. Det har vi respekt for, om end man kunne ønske sig at flere af reformlinjens dårligdomme blev rullet tilbage.

Mest velgørende er det, at Riisager har formået at afradikalisere den pædagogiske debat i Danmark, således at den nu føres på et langt mere oplyst grundlag. I SSFR-regeringens dage var der ingen frugtbar debat, da sagkundskaben blevet truet til tavshed, mens spindoktorer og karriereryttere kørte løs med alverdens floskler om den førte politik, der efter sigende var i verdensklasse. Riisager har modsat inviteret langt flere forskellige stemmer ind i maskinrummet, og hun virker oprigtigt interesseret i at lytte – ikke kun til de, der er enige med hende, men i høj grad også til sine kritikere. Hun er, modsat mange af sine

forgængere, opmærksom på undervisningens mange dilemmaer og usikkerhedspunkter, og forsøger ikke at skjule, at der her er tale om et politik-område, der aldrig har en bestemt færdig løsning. Hun har forsvaret lærernes faglige dømmekraft, og hun udviser forståelse for, at pædagogik er uløseligt forbundet til – og defineret af – etik. Det er nemlig i pædagogikken, vi giver den opvoksede generation en række muligheder og begrænsninger, som – uden deres samtykke – vil danne rammen for store dele af deres liv. Den slags er alvorlige sager, der kun i begrænset omfang kan gøres til genstand for effektmålinger og data-analyser, og det ved Riisager. Af disse og andre grunde nyder hun stor opbakning blandt fagfolk af henholdsvis venstre- og højreorienteret observans – både i forskningsverdenen og på landets grundskoler, gymnasier og øvrige uddannelsesinstitutioner. Disse grundlæggende forhold bunder nemlig ikke i politisk ideologi, men i evnen og viljen til at erkende det helt indlysende: At opdragelse, undervisning og uddannelse handler om at overlevere kulturelle erfaringer, ikke om at designe pseudo-humane og über-kompetente produktionsenheder til fremtidens konkurrencestat.

Altså er vi som samfund i den lykkelige situation, at vi efter en alvorlig uddannelsespolitisk krise har en siddende undervisningsminister, der faktisk har begreb om tingene, og som formår at samle store dele af skole- og uddannelsesverdenen i en fælles, åben og stridbar dialog, uden at lukke bestemte stemmer ude. Tilmed har vi på venstrefløjen også fået nogle ordførere i form af Jakob Sølvhøj fra Enhedslisten, Jakob Mark fra SF, Marianne Jelved fra Radikale Venstre og Caroline Magdalene Maier fra Alternativet, der alle udviser tiltagende vilje til at forstå områdets særlige stilling. Således har vi på Christiansborg og blandt fagfolk en parallel symmetri: Begge steder er der en gryende tværpolitisk erkendelse af, at forandring er nødvendig: Reformlinjens planøkonomiske statsopdragelse var en fejl, og et opgør med denne er påkrævet, hvis vi skal gøre os håb om at opretholde vores kultur og vores demokrati.

Når sagen påkalder sig så stærke ord skyldes det, at opdragelse, undervisning og uddannelse må betragtes som den mest alvorlige og mest vanskelige opgave, et menneske kan påtage sig i sit liv. En sådan opgave kan man ikke løse ved at opfylde og afkrydse statsdefinerede læringsmål eller ved at følge en af de såkaldt evidensbaserede metoders manualer. Derfor er det helt centralt, at lærere og andre fagprofessionelle gives den nødvendige frihed og det nødvendige ansvar til at diskutere mål for deres virke og veje til opfyldelse af disse mål – og ikke blot stilles til regnskab for opfyldelsen af statens vækststrategi. Helt analogt er dette for et samfund: At påtvinge andre mennesker deres mulighedsbetingelser må og bør kalde på grundig eftertanke. Det er nemlig sådan, at det nyfødte barn kommer til verden uden brugsanvisning, uden mål og uden en køreplan for dets livsbane. Der er fra naturen intet, barnet absolut skal gøre eller opnå, og intet, der kan bruges som målekriterie for effekten af vores opdragelsesindsats. Alligevel er vi, grundet menneskets biologi og antropologi, tvunget til at opdrage og undervise – gør vi det ikke, vil den nyfødte ganske enkelt gå til grunde. Derfor må og skal der stilles store krav, udarbejdes lovgivning og uddannes dygtige undervisere. Der skal ikke være frit slag i bolledejen, men vi skal – for at blive i talemåden – vedvarende tænke over, hvilken dej, der i grunden er tale om. Omtanken er nøglen!

Ifølge megen klassisk europæisk filosofi er vi som voksen-generation moralsk forpligtet til at forsøge noget, der reelt er umuligt: At tvinge børn til frihed. Vi må som samfund, ganske som den dygtige lærer, tage ansvaret alvorligt. Vi må turde stå i den usikkerhed, der knytter sig til pædagogik og opdragelse: Er det nu det rette, vi lærer barnet om? Kunne vi have valgt anderledes? Kunne vi have anvendt andre midler og metoder? Netop derfor kan man kun være en dygtig skole- og uddannelsespolitiker, hvis man har så meget viden, at man har en bevidsthed om den ikke-viden ethvert politisk valg og ethvert opdragelsesforhold er indlejret i. Det farlige er her at tro, at man ved noget, man ikke ved. F.eks. mente mange reform fortalere, både politikere og forskere, at de vidste, hvilke kompetencer, børnene ville få brug for i en fremtid, der af gode grunde ikke findes. En sådan blind tro på egne evner til at forudsige fremtiden

er det modsatte af, hvad der kræves af en dygtig skole- og uddannelsespolitiker – og i øvrigt også det modsatte af, hvad der kræves af en dygtig forsker og en dygtig lærer. Her er ydmyghed og nysgerrighed langt vigtigere egenskaber.

Et er, at reformfolkene fejlagtigt troede, at de kendte fremtiden og dens kompetencebehov, men værre var det næsten, at de forestillede sig, at kundskaber – altså egentlig faglighed – ville miste betydning i takt med digitaliseringen. Det er nemlig gået stik modsat: Jo flere digitale muligheder, vi har fået, jo større behov er der for paratviden, analytisk sans, overblik, klassiske færdigheder og ikke mindst evnen til fordybelse. Som Søren Kierkegaard så rigtigt sagde leves livet forlæns og forstås baglæns. Disse ord rummer langt mere visdom end man almindeligt antager: Det handler nemlig ikke blot om først senere at se meningen i det, man gør i nuet, men også om, at ens handlinger i nuet kvalificeres af de erfaringer, man kan hente fra fortiden. Altså: Hvis man vil give sine børn – eller samfundets opvoksende generation – de bedste muligheder i livet, må man lære dem at se baglæns. De må tilegne sig kulturelle erfaringer i form af fag, vaner, traditioner, sange og omgangsformer. De må kende det, de kommer af. Ikke fordi, vi tror, at en bestemt blanding af erfaringer bedst matcher fremtidens kompetencebehov, men alene fordi det er de erfaringer, vi har og (måske) holder af. Fremtiden må børnene selv vælge og skabe når de vokser til, og hvis vi har gjort vores arbejde godt nok, vil de gøre dette med en sund ”baglæns” forståelse: De vil skabe en fremtid, der hviler på kulturelle erfaringer.

Dagbladet *Politiken* og reformstøtterne vil det modsatte. De vil forstå livet forlæns og leve det baglæns: Her skal børnene skal lære at tilpasse sig en allerede defineret fremtid. De skal opfylde statsdefinerede læringsmål fra fødsel til død, uden sans for fortidens erfaringer og med et blindt blik på fremtidens fastlagte krav. De fagprofessionelles opgave er her reduceret til at sikre børn og unges opfyldelse af de forudbestemte mål, og at dokumentere i hvor høj grad og hvor omkostningseffektivt målene opfyldes.

Hvis vi vil have at folkeskolen fortsat skal være folkets skole, præget af åndsfrihed og demokrati, og hvis vi vil værne om og udvikle vores kultur og vores demokrati gennem vore uddannelsesinstitutioner, bør vi gøre op med reformlinjen. Vi har derfor brug for modige skole- og uddannelsespolitikere, som tør tage ansvaret på sig ved at give det tilbage til de fagprofessionelle og en fri folkelig vekselvirkning. Vi har brug for politikere som tør tage dialogen, ikke kun med meningsfællerne og den centrale kreds af altid enige og efter-munden-snakkende forskere, men også med kritikerne, praktikerne, børnene og forældrene. Vi har brug for skole- og uddannelsespolitikere, som tør stå ved deres egen usikkerhed og manglende viden, som tør være ydmyge og nysgerrige, og som derfor også kan og vil anerkende den usikkerhed, der altid knytter sig til det at bedrive skole, undervisning og uddannelse. Sådan en politiker er, efter vores mening, Merete Riisager.

Vi vil understrege, at man kan rette mange legitime kritikker af Riisager – både fra en venstre- og højreorienteret position. Eksempelvis kan nogle mene, at hun er for begejstret for eliteskoler, talentprogrammer osv. Andre kan mene, at hun gør for meget for de frie skoler, eller at hun modsat er for blødsøden i forhold til muslimske friskoler. Alt sammen efter temperament og politisk ståsted. Det er i vores øjne helt fint, og sådanne diskussioner af vægtninger i diverse spørgsmål er helt nødvendige, hvis vi sammen skal finde gode måder at indrette vores skole- og uddannelsessystem på. Afgørende er det blot, at disse og lignende diskussioner føres på et sagligt grundlag, altså anerkendende, at skole og uddannelse adskiller sig radikalt fra en række andre politikområder. Først og fremmest ved at være omgærdet af en stor mængde ikke-viden, hvilket afstedkommer, at en række spørgsmål antager en udpræget etisk karakter: Hvad er et menneske? Hvad er et godt liv? I hvor høj grad kan man binde andre menneskers fremtid til nutidige dagsordener og målekriterier?

Riisager har som minister banet vejen for en ny og mere saglig debat om det største ansvar, vi som mennesker står med: At videregive dyrt erhvervede kulturelle erfaringer til de kommende generationer. Frem til Grundlovens indførelse i 1849 fandt noget lignende sted, da N.F.S. Grundtvig, Søren Kierkegaard og andre vægtige stemmer diskuterede menneskesyn, livsfilosofi, undervisning og etik. Debatten dengang førte bl.a. til en af Europas mest liberale forfatninger og med tiden til en særlig national identitet og samværsform, der med stor succes kombinerede frihed og fællesskab som bærende værdier. Dette ser man stadig den dag i dag i form af høj indbyrdes tillid, andelsbevægelse, foreningsliv, højskolebevægelsen og meget andet. Intet af dette ville have kunnet lade sig gøre, hvis vi ikke først havde tænkt os grundigt om. Lad os gøre det igen!

For os at se står vi ved en afgørende skillevej. Ikke mellem højre og venstre, men mellem kultur og fravær af kultur. Hvis reformsegmentet formår at tilvejebringe en tilbagevenden til den teknokratiske konkurrencestatsideologi, vil opløsningstendensen, som vi har tidligere har set, tage til igen. Det er logisk evident, da man kun momentant i strategisk øjemed kan finde sammen med andre, når man fra barnsben har lært, at livet handler om individuel performance af pligt over for en finansministeriel vækstplan. I dette setup findes ingen kultur, intet fællesskab, intet folk – kun strategi og præstation. Hvis kundskabs- og kulturtilgangen, som Riisager repræsenterer, får lov til bestå – og få et stærkere fodfæste også på venstrefløjen –, vil Danmark potentielt kunne opleve en ny opblomstring, da de opvoksede generationer her fra barnsben vil lære, at de er født ind i en strøm af begivenheder, hvis videreførelse de på baggrund af faglige og kulturelle erfaringer må tage et medansvar for. Med en sådan ballast i livet er der nemlig noget at finde sammen om.